

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Diószeghy Miklós*
Cím: *Emléktáblával jelölik meg Gyulai Pál házát a Főherceg Sándor utcában*

Forrás: *Budapesti Hírlap*

Bp

1932. V. 15.

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás

Tárgy

92

Hely

Gyulai Pál

Idő

"1932"

Személy

Emléktáblával jelölik meg Gyulai Pál házát a Főherceg Sándor utcában

Petrovics Elek indítványa — Egy régi udvarház története

A tönkrement Csonkamagyarország nem tud fizetni sem idegen hitelezőknek, sem a maga nagyjainak, akik dícsősége legjavát teszik ki nemzeti értékünknek. Sok szoborral tartozik nemzetünk és még sokáig pihenhetnek Carrara sziklás anyaméhében a márványtömbök, amelyekből egykor, boldogabb időkben, létre fogtak kelni történelmünk és irodalmunk kiválóságai. Addig is a kegyeletes megemlékezés szerényebb formáival kell beérnünk, hiszen annyit talán még telik, hogy szerény emléktáblával jelöljük meg ama helyeket, ahol egy-egy nagy embertünk lakozott.

Most fölmerült a terv, hogy modern szellemi életünk egyik leghatékonyabb irányítójának, az 1909-ben elköltözött Gyulai Pálnak házában, a Főherceg Sándor-utcában, művészi emléktáblát helyezünk el, amelynek ércbetűi jellemző tömörséggel hirdessék a magyar nyelv művészenek, a nagy kritikusnak, az irodalomtörténeti értékek megállapítójának, a hatékony nemzetnevelőnek és végül nem egy öröbcsü költemény

dalnokának emlékét. Gyulai Pál áldásos hatása nemzedékről-nemzedékre száll és túl az egykori napiharcok gyarló ellentétéin, ma már az egész modern magyar irodalom tanítómesterét tiszteli az egykor sokat támadott mesterben.

Petrovics Elek, a Szépművészeti Múzeum lánglelkű igazgatója, jámbor hűséggel csüng irodalmunk és művészetünk drága multján, jómaga is Gyulai Pálnak már korán sokra tartott tanítványa, aki első irodalmi munkássága számára rögtön helyet kapott a Budapesti Szemle hasábjain, megérezte a nemzeti hála kötelességét és kezdeményezésére már legközelebb illetékes irodalmi testületek fognak foglalkozni az indítvánnyal, amely szerint alakítsanak Gyulai Pál Emlékmű Bizottságot a kegyeletes terv megvalósításának céljából. Ma már az egész nemzet tisztelője Gyulai Pál nagy emlékének és valószínű, hogy a legrövidebb időn belül már ott lesz az emléktábla a Főherceg Sándor-utca nevezetes házában.

A 94 éves Rózsayné beszél volt háziuráról Gyulai Párról s az eperfáról, amely alatt Petőfi írta és először elszavalta a Talpra magyart

A Sándor-utca 13-as számú bérházának udvarán vastag törzsű, leszáradzott kérgű, néhány még megmaradt fáradt ágával májusi zöldbe szökött eperfa áll, oldalra dőlve. Eperfa, amelynek életét több, mint száz esztendőre becsülik. Vasárnaponként néha áhitatos öreg urak jönnek az udvarra s tünődve nézegetik a meggyörnyedt fát s aztán halkán ilyenféle szavakkal figyelmeztetik a házfelügyelőt:

— *Viselje ám gondját a vén fának, amely Petőfi Sándornak és Gyulai Pálnak adott hűs árnyékot.*

Irodalom szél'ogós gyertya mellett

Valóban irodalmi udvar ez, ami érthető is, ha arra gondolunk, hogy a bérházat a Gyulai-család építette, Gyulai Pál volt itt valamikor a házi úr, itt is lakott élete utolsó idejében s mindazt, amit az eperfáról tudunk, állítólag a nagy költő és kritikus mesélte a ház lakóinak, akik közül még él és most is itt lakik Rózsay Sándorné, vármegyei tisztiorvos özvegye, aki nemrég töltötte be kilencvenegyedik esztendejét.

Huszonhárom esztendeje, hogy eltemették a fürge öreg urat, Gyulai Pált, ainek olykor mérges tolla néha ostonesapásként rótt a betűket és azóta legendák kószálnak a háromemeletes bérház csendes lakosaiban. Lakók jönnek, lakók mennek, de a sejtelmes történeteket átveszik az újak s ha idegen téved a szederfás udvarra, suttognak előtte, mintha valami zárkózott szektához tartoznának, amelynek talán ez lehetne a neve: Sándor-utca 13.

Az eperfa úgy hajol a sárga haz emeletének vasrácsaihoz, mintha rokkantságában rájuk támaszkodna.

— *Az előtt földszintes ház volt itt, — mondják. — Az udvar egy méterrel mélyebb volt. De feltöltötték. Csupán az eperfánál hagytuk meg a régi szintjét az udvarnak.*

Csakugyan vasrostély veszi körül a repedező héjú törzset s a rostélyon át láthatjuk a régi udvar süppedt részét.

Amikor érdeklődöm az irodalmi események Sándor-utcai színhelyéről, mindenki tud egy-egy történetet, de valamennyien ezzel zárják mondókáikat:

— Tessék csak felmenni a második emeletre a nagyasszonyhoz. Özvegy Rózsay Lászlónéhoz. Ő még beszélgetett Gyulai Pállal...

Bekopogtatunk a lakásba. Kissé fényüket vesztett kredencek, elhomályosuló aranykeretes tükrök, fakuló fényképek között pirosarcú, ősz hölgy ül az ablaknál, magas karosszékben: a kilencvennégy éves úriasszony. Kékbársony tűpárna előtte, kézimunka. Amikor beléptem, éppen szorgosan varrt — szemüveg nélkül.

Friss mozdulattal állt fel a helyéről, nyájasan nyújtotta a kezét, mint annak idején a vidéki szívélyes kúriák asszonyai, akik megbecsülendő örömmel tekintették a bevetődő vendéget.

— Ujságíró nálam, lelkem? Szinte nem is hiszem — csodálkozik kedvesen. — Nem mondom, amikor még szegény Gyulai Pál élt, bizony jöttek s estenként a kertben, a szélfogós üveggyertya fényénél el-elbolondogattunk a kertben. Már mint a társaság.

Nem látszik meg rajta, hogy a tizedik évtize.

... mert elevenen mozog

... hasztalan tiltakoztak — ő maga házá-
s ablakhoz a széket, hogy ott helytel kinaljon

Mellette a leánya áll mosolygva:

— Édes anyám naphosszat dolgozik. Hiába
kérjük, hogy pihenjen. Látja ezt a kézimunkát,
most ezt csinálja.

A titok

Erélyesen vág közbe Rózsayné:

— Az ingemet mutasd, amelyeket a mult
hétem varrtam magamnak. Minden ruha, ami
rajtam van, kezem munkája. Pedig nem voltam
rászorulva. Apám is, megboldogult uram is me-
gyei orvosok voltak. Tudja lelkem, az én egész
napi mutatódom, varrogatásom titkot takar ám!

És huncutul nevet utána, bájos fölénnyel.
Muszáj megkérdezni:

— A titok?

Jelentősen hangsúlyozta a szavakat:

— Ha már ír, lelkem, akkor azt tegye ki az
ujságba, hogy mások tanulják meg, hogy mire
kell ügyelni, ha az ember csak egy kicsit is sze-
reti az életét. Mindenki kérdezi, hogyan őriztem
meg magamat, kilencvennégy esztendőmet.
Hogy látok és még jár a tű, hála Istennek, nem
is reszketős kezemben. Hirdesse az ujságba:
onhan van az, hogy az embernek dolgozni kell,
mindig dolgozni és sokat dolgozni, mert ez az
élet. Aki elhagyja magát, nem szorgoskodik, azt
az élet is elhagyja! Látja, lelkem, én még ki-
lencvennégy esztendő koromban sem nyugdíjaz-
tam magamat. De ha egész nap pihennék, meg
olvasnék, bizony már régen odakerültem volna,
ahova hamarosan mégis csak elkerülök . . .

Mindezt nem szomorúan, sőt jókedvűen
mondja. Rákerül a szó Gyulay Pálra, aki a
Gyulay-család házában úgy szerepelt, mint
háziúr.

Kissé zsörtölődve jegyzi meg Rózsayné:

— Jó, jó... háziúr. Ő másként volt háziúr.
Házisapkában, hosszú pipával meglátogatta
sorra a lakókat és mindenütt tréfálkozott. Ha
valaki beteg volt, ott ült a beteg ágyánál, be-
szélt az orvossal, tanácsokat adott, támogatott,
segített.

— Mit is beszéltek: ha

Csüpa szív és érdeklődé... akkor is...
nem volt beteg a lakó. Alacsony termete hol itt,
hol ott tűnt fel. Mindenkit faggatott, hogy
nincs-e valami baja, nem kell-e segíteni s ha va-
lami elintézni való volt, képes volt arra is, hogy
besszaladgálja a várost másoknak az ügyében.
Olyan volt akkoriban a ház, mint egy nagy csa-
lád. Lementünk az udvarra, a kertbe és az ösz-
szes lakók elbeszélgettünk együtt kedélyesen,
nyári estéken gyertyavilág mellett. Ilyenkor
mókásan udvarolt Gyulay Pál a hölgyeknek s
közben szép verseket is mondogatott. Emlékezem,
valaki egyszer azt mondta neki, hogy mért
oly szigorú kritikus, hiszen itt a kertben derű
a szava. Azt válaszolta, hogy nagy megbecsülé-
sét jelent az írónak, ha hosszasan és szigorúan
foglalkoznak ve. . . Mert, — mint mondotta, —
a tehetségtelent nem érdemes szidni és hogy nagy
baj az, ha a kritikus még megemlítésre sem
méltatja a művészbembert. Hogy a házában mér-
gelődött volna? Soha. Mi mindig kedvesnek lát-
tuk. Hol virágot hozott a hölgyeknek, hol meg
pirosalmát a gyermekeknek, akiket nagyon sze-
regett . . .

„Megtékeltem Istennel“

Kissé elhalkul a hangja Rózsaynének:

— Én már nem is tudom, hogy milyenek a
mostani emberek. Hallom, nehéz az élet az
egész világon és talán innen van, hogy a lakók
nem ismerkednek egymással, úgy mint régen.
Én ülök benn a szobámban, dolgozom, néha
néha elgondolkozom azon, hogy mi volt... Ami
most van, azzal nem vesződöm. Minek is erre a
rövid időre.

A leánya megjegyzi, hogy egészséges, jól bírja
maga.

Vidáman csattan a hangja s közben nevet is.

— Ne vigasztaljatok engem. Nem félek én
attól, hogy kilencvennégyéves vagyok. Meg-
tékeltem Istennemel. Én hálásan fogadok már
minden napot, mintha a jó Isten ajándékba
adta volna, szerényen és tisztességtudóan meg-
beesülöm.

Aztán beszél az öreg eperfáról ő is. De
éppen úgy, mint a többi lakó, akikkel beszél-
tem, Rózsayné is suttozva közelebb hajol, mintha
legendát mondana és még komolyabb lesz tiszta
tekintete:

— Igen, a fa. Kősztal volt alatta s körülötte

szaválta el először, hogy kipróbálja a...
Lelkem, ez így van, más lakók is mondották
már nekem. A kősztalon írta a leveleket
Szendrey Juliához is és gyakran együtt időztek
a fa alatt. Különbö is ennek az épületnek a
helyén földszintes ház állott, amely Szendrey
Julia édesapjái volt. Mondják, hogy biciskával
belevágta a nevét a szederfa törzsébe. Dehát le-
hullott már az a kéreg, mintahogy elhullik
lelkem, egyszer minden.

Kinéz az ablakon és az udvarra mutat:

— Ha a fa beszélni tudna...

Nem mosolyog: mintha most is ott űne
Petőfi... És ahogy beszélgetek a házfel-
ügyelővel a ház legelőkelőbb lakójáról, vala-
mennyien furesán elkomolyodnak és hisznek
abban, hogy a leromlott eperfa áldóan borult a
„Talpra magyar“ költőjére. És vasárnaponként
ismeretlen öreg urak állnak levett kalappal a fa
előtt: — irodalmi oltár a Sándor-utcai bérház
udvarán...

Diószeghy Miklós